

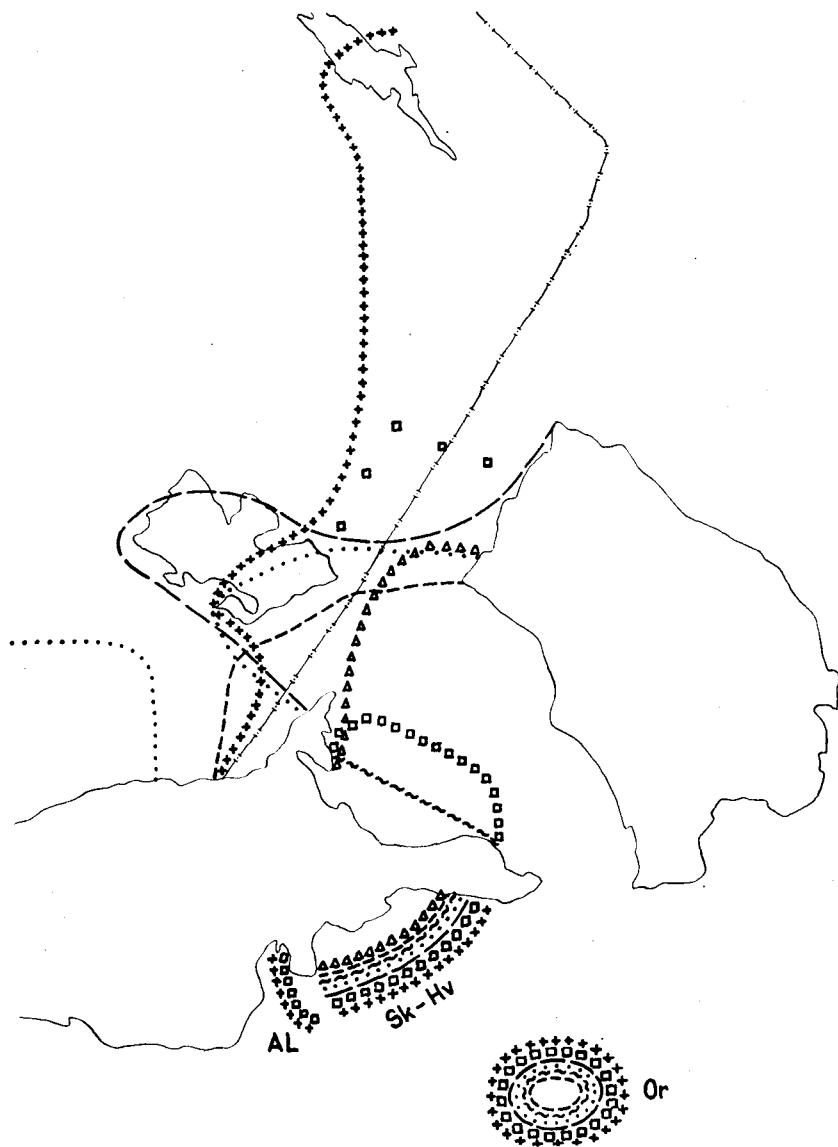
Inkeroismurteiston suhteista suomen kaakkoismurteisiin

Arvo Laanest (Tallinna)

Inkeroinen, suomen itämurteet ja varsinaiskarjala (aunuksessa ja lyydissä sitä vastoin on lukuisia vepsän kanssa yhteisiä piirteitä) ovat kehittyneet yhteisestä kielimuodosta, josta on tapana käyttää nimitystä muinaiskarjala. Muinaiskarjalaisen kieliyhteisön lakattua jatkuivat kiinteät kosketukset inkerois-
murteiden ja suomen kaakkoismurteiden edeltäjien välillä. Sitä todistaa joukko äänne- ja muoto-opillisia piirteitä, jotka tunnetaan sekä inkerois- että kaakkoismurteissa, eräissä tapauksissa myös osassa savolaismurteita.

1. *e:n* sisäheitto *nen*-nominien monikon nominatiivissa, esim. Sk *heppoist*, *pakkaist*, Hv *kärppäist*, *allaist* 'lapaset', Or *muššikkaišt*, *lintuist*. Näissä kolmessa murteessa tämä ilmiö esiintyy täysin johdonmukaisesti. Ala-Laukaan murteessa vokaali on säilynyt: *ihmized*, *mehiläized*. Suomen murteissa sisäheitto on vähemmän säännöllistä; varsinkin sodan jälkeen kerätyssä kaakkoismurteiden aineistossa sisäheittotapaukset ovat vähemmistönä verrattuna niihin, joissa *e* on säilynyt. Kuitenkin katoesimerkkejä löytyy monesta entisestä ja nykyisestä Kaakkois-Suomen pitäjistä: Koiv *monelaist*,¹ KuoJ *kaikesorttiist marjat* (SKM 264), *hūmoist* 'Huumolan kyläläiset' (Ruoppila, ÄMÄH 137), UusVI *metrist ojat*, *sulhaist*, *illaistujaist*, Kive *talolaist*, *toist*, Muol *karjalaist*, *ihmist*, ValJ *jääkkäist vaatteet* (SKM 298), *tupakaist*, *tuppätulijaist*, Rautu *hautajaist*, *ensimäist*, *villaist kuttēt*, MetP *rappujst* (SKM 311), VuoR *ihmist* (SKM 249), Antr *veikkojst* (SKM 247), Lemi *kihlais(e)t*, *tupakais(e)t*, Kir *nykyst ihmist* (SKM 324), RauJ (SKM 335) *samalaist*, *ihmist*, Rāi *pirulaist*, Kauk (SKM 331—332) *koivikkolaist*, *hevojst*, Käk *kojkutojst pöksyt* (SKM 317), Kurk *ensimäist* (SKM 340), LumV *rautajst* (SKM 342), Jaak *poikkinaist paulat* (SKM 345). Lauri Kettusen murrekartaston (kartta 174) mukaan ovat muotojen *tuollaist*, *punaist* alueeseen kuuluneet lisäksi Sortavala, Parikkala, Ruokolahti, Puumala, Ristiina, Savitaipale, Taipalsaari, Joutseno, Nuijamaa ja Vahviala.

¹ Jos suomen murteita edustava esimerkki on ilman lähdeviitettä, se on saatu Suomen murteiden sanakirjan tai Muoto-opin arkiston kokoelmista tai Suomen kielen nauhoite-arkiston litteroiduista murreteksteistä. Inkeroismurteiden esimerkit ovat omista muistiniapanoistani.

KARTTA : kirjoituksessa käsiteltyjen piirteiden alueet

- — — monelaist, pun(n)aist
- küläs, pellol
- ~ ~ ~ varkahia (-hi)
- △ △ △ ill. pl. ikkunoi(n), verkkoloi(n)
- □ □ viskajä, hüppäjä
- + + + ottät
- - - ottit

Kun inkeroismurteille tunnusomainen kolmitavuisia sanoja koskeva konsonanttien geminaatio tavataan myös muodoissa, joissa tavujen luku on *e:n* sisäheiton vuoksi vähentynyt (*heppoist, allaist*), on Antti Sovijärvi päätellyt, että sisäheitto on geminaatiota nuorempi (Soikkolan murt. s. 85—86). Kielimaantieteelliset seikat vastustavat tätä kantaa: kolmitavuisille sanoille ominainen geminaatio tunnetaan vain inkeroisessa, mutta sisäheitto esiintyy myös Kaakkois-Suomessa. Todennäköisemmältä vaikuttaa Veikko Ruoppilan näkökohta, jonka mukaan sisäheitto on ollut hitaasti etenevä, toteutuakseen vuosisatoja vaatinut äänneilmio (ÄMÄH s. 137—138). Sen jälkeenkin, kun vokaali oli kadonnut painottomasta asemasta, se on voinut kauan säilyä lausepainollisessa asemassa ja tarjota edellytykset geminaatiolle.

2. *a:n* ja *ä:n* loppuheitto sijapäätteissä. Se on (partitiivia lukuun ottamatta) säännöllisesti tapahtunut Soikkolan, Hevaan ja Oredežin murteessa, esim. Sk *pūdūz, kivēst, ādil* 'isällä', *londīlv* 'jäälautalta', Hv *selāz, müllüšt, pojālv, seppān* (ess.), Or *küllīž* 'saunassa', *ūttušt* 'reiästä', *akkal* 'akalla'. Ala-Laukaan murteessa voi loppuvokaali säilyä redusoituneena, esim. *merelōp, vennessōp, illaltō*. Tämä loppuheittotyyppi tavataan laajalla alueella Etelä-Suomessa (Kettunen, SM III A kartat 104, 131, 198). Sen levikkiä kaakkoismurteissa on selvitelty Heikki Leskinen (SUSA 72 s. 210—221). Yhdyn Martti Rapolan käsitykseen, että tämä ilmio on voinut kehittyä Kaakkois-Suomessa (ja inkeroisessa) itenäisesti, lounaismurteiden loppuheitosta riippumatta (SKÄHL s. 496).

3. Monikon genetiivin supistumamuodot, esim. Sk *kalloin, vazikkoin, pulmīn* 'häiden', *naišīn, rikkahīn, silmīn, kuboloin, tüttölōin, rahiloin, kililōin* 'vuohien', *künttelillōin, uhluloin* 'sankojen'; Hv *merōin* 'korien', *ikkunoin, lehmīn, lapsīn, happamīn omenīn, verkkoloin, säkkilōin, nāburilloin*; Or *tühjīn kulilōin* (Porkka), *keppilōin*; AL *adroin, vikkoin, vēruin* 'pyörien', *tüttöin, järkūm pāl* 'penkeillä', *nōttīn, kiivīn, rattainkā* 'kärryillä', *riüssīn* 'rysien'. Samantyyppistä monikon genetiiviä käytetään Inkerin suomalaismurteissa (Porkka, ID s. 69—, Leppik, Kurgola fonol. s. 149) ja Kaakkois-Suomen murteissa, esim. äyrämöismurteissa *lehmī, lapsī, vierahī* (Ruoppila, ÄMÄH s. 165—166), *jalkoi, peltoi, pöksüi* (ÄMÄH s. 185—187), Luoteis-Laatokan alueella *sarvīn, lehmīn kans, riukuim peäle* (Leskinen, LLMÄH s. 144—145). Samankaltaisia muotoja tavataan laajalti myös savolaismurteissa. Mutta Heikki Paunosen käsityksen mukaan savolaismurteiden supistumagenetiivit ovat kehittyneet toista tietä kuin samanlaiset kaakkoismurteiden muodot. Kaakkoismurteissa ovat inkeroisen kanssa yhteisen äänneilmaisen muutoksen *i-e > ī* tietä kehittyneet sellaiset muodot kuin *poikīn, lehmīn*; tästä on *in*-pääte yleistetty semmoisiinkin nomineihin, joiden monikkovartalo päättyy diftongiin (*jalkoin, peltoin*). Sen sijaan savolaismurteissa muutos *ie > ī* on tapahtunut vasta 1500-luvun jälkeen, samanaikaisesti muutosten *oa > ō, eā > ē* kanssa. *ī*:llisiä monikon genetiivin muotoja käytetään niissäkin savolaismurteissa, joissa säännöllistä *ie > ī* -muutosta ei tavata lainkaan.

Paunosen mukaan supistuminen on Savossa tapahtunut ensin yksikkövirtaloisissa monikon genetiivin muodoissa, kuten **akkađen* (> **akka(en* > *akkain*), **kattođen* (> **katto(en* > *kattoin*). Kun savolaismurteissa on käytetty rinnakkain yksikkö- ja monikkovirtaloisia monikon genetiivejä, voitiin muodot *kattoin*, *lintuin* käsittää monikkovirtaloisiksikin; niiden mallin mukaan syntyivät myös *akkoin*-tyyppiset muodot. Tyyppistä **rekeđen* kehittyi *rekēn* > *rekien* ja myöhemmin joko muutoksen *ie* > *i* tai muotojen *kattoin*, *lintuin* analogian perusteella *rekīn* (Monikon genetiivin muodostus suomen kielessä I s. 266—). Jos tämä Paunosen selitys on oikea, niin supistunut monikon genetiivikin kuuluu inkeröis- ja kaakkoismurteiden vanhojen yhteispiirteiden joukkoon. Sama ilmiö esiintyy myös karjalassa, varsinkin Kalininin alueella. Mutta vielä 1800-luvun alkupuolen tverinkarjalaisissa muistomerkeissä käytettiin supistumattomia *ien*-päätteisiä genetiivimuotoja (P. Alvre, ESA 12 s. 125—147). Ei ole siis syytä olettaa, että monikon genetiivin supistumamuodot olisivat syntyneet jo muinaiskarjalassa.

4. Supistumanominien monikon partitiivista puuttuu *t*-elementti, esim. Sk *säppahia*, *venehiä*, *kervehä*, Hv *perehiä*, *rikkahia*, *lühtehī*, Or *lambahi*, *vīriyi* 'vieraita', AL *hampai*, *vättei*. Ala-Laukaan murteessa tavataan kuitenkin myös muotoja, joissa *t* on säilynyt: *lampaita*, *kirveitä*, *vätteit*. *t*:ttömiä muotoja tavataan myös osassa kaakkoismurteita: Koiv *hampahī*, *lühtehī*, *venehī*, KuoJ *naurihi*, UusVI *altahī*, *evähī*, *hamehī*, *harmahī*, *humalikkahī*, Kive *varkahī*, Seis *visahī*, *venehī*, *säppahī*, Lava *hülkehī*, Tyrö *hampahī*, *sitēhī*. Kettusen murrekartaston (kartta 213) mukaan muoto *varkahī* on esiintynyt lisäksi Johanneksen pitäjässä. Käytettävissään olevat tiedot sieltä kuten muistakin kaakkoismurteista paitsi edellä mainituista sisältävät kuitenkin vain *t*:llisiä muotoja: *lampaita*, *tuoreita*, *voiteita*. Ks. myös Ruoppila, ÄMÄH s. 59—60; Leskinen, LLMÄH s. 136—137. Kyseessä on partitiivin suffiksin heikon asteen yleistys, jonka levikki rajoittuu selvästi inkeröis- ja äyrämöismurteisiin. Luultavasti naapurimurteiden myöhemmän vaikutuksen vuoksi tämä ilmiö puuttuu osasta äyrämöismurteitakin. Ala-Laukaan inkeröismurteen edustus johtuu vatjan vaikutuksesta.

5. *h* on kadonnut monikon illatiivissa sivupainollisen diftongin jäljestä. Esimerkkejä: Sk *ikkunoi*, *uhluloi* 'sankoihin', *polviloi nasse* 'polviin saakka', *müttlölöi* 'kasoihin', *pölikkoloi* 'oluttynnyreihin', Hv *kodiloin* 'taloihin', *piüttölöin*, *säkkilöi*. Oredežin murteen vähäiseen aineistoon ei sisälly vastaavantyyppisten sanojen monikon illatiivimuotoja. Ala-Laukaan murteessa pääpainottoman tavun jälkeinen *h* on kadonnut kaikissa tapauksissa. Inkerin äyrämöis- ja savakkomurteissa käytetään Porkan mukaan illatiivimuotoja *kattoloi*, *matoloi*, *harakkoi* (ID s. 69—). Samantyyppistä monikon illatiivia tavataan Kannaksen murteissa laajemmalla alueella kuin edellä käsiteltyä *t*:ttöntä monikon partitiivia, esim. Joh *taloloi*, Koiv *tappuroi* (ÄMÄH s. 89), *etanoi*, *kattiloi*, *vasaroi*, *kūsikkoi*, *tappelui*, *avantoi*, UusVI *pappiloi(n)*, *verkkoloi(n)*, *lintuloi(hen)*, *aka-*

noi(hen), *kammitsoi(n)*, *hartijoi*, *härukkoi*, Kive *kuppiloi* (ÄMÄH s. 89), Muol *verkkoloi*, *kirkkoloi(he)*, *rekiłoi(he)*, HeiJ *pappiloi*, *kokkoloi*, *ältoloi*, *korentoi*, *mantsikoi*, *pirakkoi*, *vasikkoi*, *tappelui*, MetP *niihe riukuloi* (SKM s. 311), Sak *kasviloi* (SKM s. 315), PyhVI *näihe muikkuverkkoloi*, Kurk (Leskinen, LLMÄH s. 229—330) *markkinoi*, *liekkuloi*, Pari (ibidem) *pukuloi*, Kir (ibidem) [sudet] *tulluöt elukoi*. Näissäkin pitäjissä on käytetty rinnalla myös *h*:llisiä muotoja, jotka *i*-diftongin jälkeisessä asemassa ovat yksinomaisia muille itämurteille, esim. *vasikoihin*, *verkkoloihin* (Kettunen, SM III B s. 200—201; Leskinen, LLMÄH s. 229—230; Turunen, ISMÄH s. 142—143).

6. *-*aða*-, *-*äðä*- ja *-*aïða*-, *-*äïðä*- verbien preesensin 3:nnessa persoonassa esiintyy johdonmukaisesti päätte *-jä*, *-jã*, esim. Sk *leikkajã*, *tembajã*, *lägãjã* 'puhuu', Hv *lağajã* 'lakaisee', *kedrãjã*, *tõrkkãjã* 'työntää', AL *viskajã*, *heñkãjã*, *makajã*. Oredežin murteessa on käytetty päätettä *-jan*, *-jãn*, esim. *magajan*, *lägãjãn*; *n* on tähän yleistetty refleksiiviverbeistä. *-jä*, *-jã* tavataan säännöllisesti myös Kannaksen ja Inkerin äyrämöismurteissa, esim. Koiv *makajã*, *osajã*, *pelkãjã*, UusVI *hakkajã*, *tapajã*, *tarkkajã* 'osuu', Kive *leikkajã*, *hülkãjã*, Seis *makajã*, *liikkãjã*, Tyrö *avajã*, *lepãjã*, Muol *osajã*, *pelkãjã*, *kuivajã*, ValJ *makajã*, *hülkãjã*, HeiJ *hakkajã*, *viskajã*. Samanlaisia muotoja esiintyy pohjoisempanakin, esim. Sääm *osajã*, *pelekãjã*, sen ohella myös *pelekë*, PunH (Leskinen, LLMÄH s. 155—156) *viskajã*, *hüppãjã*, *makajã*, mutta myös *makkõ*, *kelepõ*, *pelekë*, Uuk *hakkajã*, *pelkãjã* tai *hakkoap* ~ *hakkõp*, *pelkeäp* ~ *pelkëp*, Pohjois-Pari (LLMÄH s. 155) *hüppãjã*, *ketrãjã*, *pelkãjã*, mutta myös *makkõ*, *hüökkë*.

Olen otaksunut (kuten Sovijärvinen Soikkolan murt. s. 61), että *-*aïða*-, *-*äïðä*- verbeissä äännelaillisesti kehittynyt *j* on levinnyt *-*aða*-, *-*äðä*- verbeihin näiden kahden verbityypin sekaantuessa. Tapani Lehtinen ei usko tätä mahdollisuutta vaan kaipa erityisiä syitä sen perustelemiseksi, miksi preesensin 3. persoonassa olisivat voitolle päässeet *-*aïða*- verbit, vaikka kahden verbi-ryhmän kilpailun tulos on muissa tapauksissa ollut päinvastainen (Itämerensuomen verbien historiallista johto-oppia s. 183). Käsitykseni mukaan riittäväenä syynä on se seikka, että preesensin 3. persoonassa ei ole koko kolmitavuisten vartaloiden ryhmässä lainkaan tapahtunut supistumaa, vaan käytetään sellaisia muotoja kuin ink. *hervi(j)ã*, *lämvi(j)ã*, *hävi(j)ã*, *tukkeã*, *ero(j)ã*, *pudo(j)ã*, *uppõjã*, *kohoã*, *inhoã*, *aldoã*, *turboã*, *kaluã*, *hanhuã*, *sühüã*, *älü(j)ã*, äyr. (ÄMÄH s. 159—163) *rupijã*, *hirvijã*, *kerkijã*, *erovã*, *hajovã*, *uphovã*, *kuohuvã*, *põllüã*. Ilmeisesti inkeröisen ja äyrämöismurteiden edeltäjässä ei voinut olla 3. persoonan muotoja *makã* eikä *makkã* vaan niiden sijasta **makaã*, johon tavunrajaiseksi siirtymä-äännteeksi sopi hyvin *-*aïða*- ja *-*ida*- verbien tarjoama *j*. Preesensin 3. pers. muotojen yhteen sattuminen ja todennäköisesti jo aikaisemmin tapahtunut diftongin kato *-*aïða*- verbien konsonanttivartaloisissa muodoissa edistivät *-*aða*- ja *-*aïða*- verbien täydellistä sekaantumista.

Voidaan väittää, että *-*aïða*- verbit pienen määränsä takia eivät voineet

vaikuttaa *-ada- verbien lukuisaan joukkoon. Tähän on vastattava ensiksi, että useilla *-aida- verbeillä, kuten *avata, hypätä, karata, levätä, lykätä, osata, temmata, viskata, pelätä, hylätä*, on erittäin suuri taajuus. Mutta ei kyseisten verbien vähäinen lukukaan ole selviö. Nykyisistä inkeröismurteista puuttuu kriteerit, joilla voitaisiin erottaa *-aida- ja *-ada- verbit. Arvioitaessa *-aida- verbien aiempaa osuutta olisi otettava huomioon pääpainottomien *i*-diftongien asema koko inkeröisen äänne- ja muoto-opillisessa rakenteessa. Huomattakoon vaikkapa *-oi*-nominien runsaus (Sovijärvi, Soikkolan murt. s. 162—163, kirj., Ižorskije dialekty s. 87); nämä nominin eivät varmaankaan kaikki ole periytyneet kantasuomesta. Ja kun vepsässä on todettu monia nuoria *-aida-* verbejä, niin on todennäköistä, että siinä inkeröisen vaiheessakin, jossa *-ada-* ja *-aida-* verbit olivat erotettavissa, oli jälkimmäisiä ainakin enemmän kuin Lehtinen niitä ymmärrettävästi varoen rekonstruoi kantasuomeen (Lehtinen, mts. 239). Tätä taustaa vasten olisi katseltava myös *i*-diftongien esiintymistä supistuma-verbien imperfektissä (*makkaiz̄in, makkaiz̄*).

7. Preesensin monikon 3. persoona, joka saadaan lisäämällä tunnus *-t* preesensin yksikön 3. persoonan muotoon, esim. Sk *keittād, tullōd, avajād*, Hv *rättād* 'työskentelevät', *lentād, jöksendellōd*, Or *männöt, magajat, lägäjät, Al ellād, rītelōd, tempajād*. Pohjoispuolella Suomenlahtea on samanlaisia muotoja käytetty kaakkoismurteissa sekä itäisissä savolaismurteissakin Pielisjärvelle ja Juukaan asti, esim. UusVI (Ruoppila, ÄMÄH s. 72) *lentät, säästūt, vettät*, Kive (ib.) *kasvat, kukkit, halkijät*, ValJ *makajat, HeiJ tekköt, assūt*, VirL *kulkēt, nukkūt, valkenēt*, mutta myös *sanōvat, tullēvat*, Kir (Leskinen, LLMÄH s. 178) *tekkūöt, tullūöt, kasvattāt*, mutta myös *tietāvāt, tappōavat*, Kurk (ib. 174—175) *põarmat purrūöt, tuomet kukkūt, halkijōät, kerkijēät*, Uuk *rikköt, kuatūt, tappelöt*, Sääm *pannöt, ottāt, ajjāt*, Kite *pistāt, purkāt, männöt* (~ *männōvät*), Kont *ostāt, piäsōt, kuollōt, joutūt, tükkejät* ~ *tükkevāt*, Juuk *pañnöt, tekköt, pūttāt, hävittāt*. Kettusen murrekartaston (kartta 103) mukaan tämän ilmiön länsiraja kulkee Juuan, Liperin, Savonrannan, Enonkosken, Säämingin, Ruokolahden, Taipalsaaren, Lappeen, Ylämaan ja Virolahden kautta.

Kun *-vat, -vät* -päätteetön preesensin monikon 3. persoona esiintyy juuri niissä verbityypeissä, joista yksikössä *-pi* puuttuu, niin näyttää oikealta Leskinen selitys tämän ilmiön synnystä: *v*-aineksen kadon monikon 3. persoonassa on provosoinut saman äänteen vokaaliutumisen yksikössä. Imperfektin monikon 3. persoonan oletettua analogiavaikutusta pohdittaessa on otettava huomioon mahdollisuus, että imperfektissäkin on lähdevä päätteestä *-vat, -vät*, joka on kadonnut samassa vaiheessa kuin se katosi preesensistä (LLMÄH s. 182).

8. Imperfektin monikon 3. persoona ilman *v*-ainesta, esim. Sk *lauloid, ottid, ombelid*, Hv *palloid, avittid, pannid*, Or *tahoit, ajoit, ikit*. Tätä imperfektin monikon 3. persoonan tyyppiä ei tunneta Ala-Laukaan inkeröismurteessa,

jossa käytetään muotoja *tahto(i)vad, avittivad*. Suomen puolellakin tämä tyyppi esiintyy suppeammalla alueella kuin vastaava preesensin muoto. Se tavataan kyllä kaikkialla kaakkoismurteissa, esim. Koiv *sannoit, küssiit, pääsit, muistelit*, UusVI *nauroit*, ValJ *makaisit*, Muol *hakkasit*, HeiJ *kuttoit, tekkit, asettuit, rupesit*, Säkk *hülkäsit*, VirL *antoit, laskit* (mutta myös *pitivät, näkivät*), Lemi *hülkäsit*, Lappe *lohkesit*, Antr (SKM s. 247—248) *näkkiit, ottiit*, VuoR (SKM s. 249) *läksiit, kykeniit*, Kir (SKM s. 324) *loppuit*, Räi (SKM s. 318) *kyssyit, ostiit*, Rautu *lauloit, tullit, hüppäsit*, Sak (SKM s. 312) *sannoit, tuljliit*, Kauk (SKM s. 331) *nostiit, avasiit*, RauJ (SKM 334) *huastoit*, Kurk (Leskinen LLMÄH s. 175—176) *valmistuit, makasit*, LumV (LLMÄH s. 176) *ostiit, sannoit* (mutta myös *antovat, pitivät*). Savolaismurteista tämä monikon 3. persoonan tyyppi puuttuu.

9. Inkerois- ja kaakkoismurteiden yhteispiirteiden joukkoon kuuluu myös sellainen suhteellisen harvoin esiintyvä piirre kuin eksessiivin käyttö eräistä substantiiveista, nimenomaan niistä, jotka ilmaisevat ammattia tai toimialaa. Kuten Tauno Särkän erikoistutkimuksesta (Itämerensuomalaisen kielten eksessiivi s. 143—161) käy ilmi, sellaisia tapauksia esiintyy etupäässä kaakkoismurteissa, esim. Kive *joutu sielt pikant pois, pappintha se tul meile* ja inkeroisessa, esim. Sk *tuli soda mjhènt koiti*. Tämän ilmiön levikkialueeseen kuuluu myös kaakkoishämäläisten murteiden itälaita ja savolaismurteiden eteläosa; sitä paitsi on tietoja varsinaiskarjalaisesta Porajärven murteestakin. Todennäköisesti inkeraisen vaikutuksesta on samanlainen eksessiivin käyttö tunnettu myös vatjassa.

10. Yleisgeminaatio, lyhyttä painollista tavua seuraavan konsonantin geminoituminen pitkän supistumavokaalin tai -diftongin edellä, esim. (part.) *kallä*, (ill.) *tuppän, sannō*. Se tavataan erittäin laajalla alueella (SM III A kartta 3; SM III B s. 6—12) ja on voinut eri tahoilla syntyä rinnakkaiskehityksen tietä. Inkerois- ja äyrämöismurteissa on geminaatio kuitenkin epäilemättä samaa alkuperää. On mahdollista, että tämän ilmiön syntypaikka on ollut jossakin Kannaksella tai Nevan vesistöalueella, missä kaksi sukulaishuonetta olivat aikoinaan kosketuksissa. Kannakselta on geminaatio voinut myöhemmin levitä savolaismurteisiin.

Tässä käsitellyt piirteet esiintyvät järkiään vähintään kolmessa inkeraisen päämurteessa, mm. Oredežin murteessa, joka on eronnut muista murteista ennen suomalaisten suurmuuttoa Inkeriin; muutamien piirteiden puuttuminen Ala-Laukaan murteesta johtuu vatjan tai Inkerin suomalaismurteiden vaikutuksesta. Sen tähden nuo piirteet eivät ole voineet tarttua inkerois- murteisiin myöhäisten Kannakselta tulleiden siirtolaisten välityksellä, vaan meidän on pakko olettaa, että samat ilmiöt esiintyivät inkeroisessa jo ennen 1600-lukua. Terminus post quem määrittely on tietysti vaikeampaa. On mahdollista, että tarkastellut ilmiöt ovat kehittyneet eri aikakausina. Siihen

viittaavat huomattavat erot niiden levikkialueissa. Tässä käsitellyistä kymmenestä piirteestä vain mon. partitiivityyppi *hampahī* rajoittuu Suomenlahden pohjoispuolella äyrämöismurteisiin, tarkemmin sanoen niiden rantaryhmään. Muut piirteet ovat enemmän tai vähemmän ominaisia kaakkoismurteille yleensä, mutta pääte *-jä, -jää* **-ada-*, **-äädä-* verbien preesensin 3. persoonassa ja preesensin monikon 3. persoonan tyyppi *ottāt* kuuluvat osaan savolaismurteitaikin; erittäin laajalla alueella tavataan yleisgeminaatio. Siitä voidaan päätellä, että kielimuoto, jonka kanssa esi-inkeroismurre oli jatkuviissa kosketuksissa varsinaiskarjalasta eroamisen jälkeen, oli sekä äyrämöismurteiden että muidenkin kaakkoismurteiden edeltäjänä. Todennäköistä on myös se, että muutamat piirteet ovat levinneet Kannakselta Savoon väestönsiirtojen yhteydessä.

LYHENTEITÄ

AL = Ala-Laukaan inkeröismurre
 Hv = Hevaan murre
 Or = Oredežin murre
 Sk = Soikkolan murre
 äyr. = äyrämöismurre

Leppik, Kurgola fonol. = M. LEPPIK Ingerisooime Kurgola murde fonoloogilise süsteemi kujunemine, Tallinn 1975.

SKM = Suomen kansan murrekirja. Itämurteet. Julkaiseet Kotikielen Seura ja Sanakirjasäätiö. Porvoo—Helsinki 1945.

Über die Beziehungen des Ingrischen zu den Südostdialekten des Finnischen

Arvo Laanest (Tallinn)

Nachdem das Altkarelsche, welchem das Ingrische, die ostfinnischen und die eigentlichen karelschen Dialekte entstammen, sich abzweigen begann, bewahrten die Vorgänger der ingrischen und der südostfinnischen Dialekte enge Beziehungen zueinander. Das kann man beweisen auf Grund einer Reihe von phonetischen und morphologischen Gemeinsamkeiten, die für die heutigen ingrischen und südostfinnischen Dialekte, teils auch für einige Savo-Mundarten charakteristisch sind.

1. Synkope von *e* im Nom. Pl. der auf *-inen* auslautenden Nomina (ingr. *heppoist* 'Pferde', *punnaist* 'rote').

2. Apokope in den auf *-a, -ä* auslautenden Lokalkasus (*metsäz* 'im Wald', *pellöl* 'auf dem Feld'). Im Ingrischen und Südostfinnischen ist dies wahrscheinlich unabhängig von den südwestfinnischen Dialekten geschehen.

3. Die kontrahierten Formen des Gen. Pl., z.B. ingr. *kalloin* 'der Fische', *silmin* 'der Augen'. Die ähnlichen Formen in den Savo-Dialekten haben nach H. Paunonen eine andere Herkunft.

4. In der Endung des Part. Pl. der kontrahierten Nomina fehlt das *t*-Element (ingr. *hambahia* 'Zähne', *venehiä* 'Boote'). Was die finnischen Dialekte betrifft, sind solche Formen nur in wenigen ehemaligen

Gemeinden südöstlich von Viipuri registriert worden.

5. In der Endung des Illativ Pl. ist *h* nach einem nebenbetonten Diphthong geschwunden, z.B. ingr. *ikkunoin* in die Fenster', *säkkilöin* 'in die Sacke'.

6. Die Verben auf *-*ada-*, *-*äädä-* und *-*aida-*, *-*äidä-* haben in der 3. Pers. Sg. Präs. die Endung -*jä*, -*jä* (ingr. *magajä* 'schläft', *avajä* 'öffnet', *läcäjä* 'spricht', *hüppäjä* 'springt'), die in den *-*aida-*, *-*äidä-* Verben lautgesetzlich entstanden ist und sich später auch in den *-*ada-*, *-*äädä-* Verben verbreitet hat.

7. Die 3. Pers. Pl. Präs. wird so gebildet, dass der Form der 3. Pers. Sg. das Merkmal (*D*) hinzugefügt wird (ingr. *ottäD* 'sie nehmen', *kirjuttäD* 'sie schreiben', *lukkäD* 'sie lesen'). Diese Erscheinung ist ausser im Ingrischen und im Südostfinnischen auch in den östlichen Savo-Mundarten bekannt.

8. Die Endung der 3. Pers. Pl. Imperf. hat kein *v*-Element, z.B. ingr. *ottid* 'sie nahmen', *antoid* 'sie gaben', *kirjuttid* 'sie schrieben'.

9. Es wird der Exzessivkasus mancher Substantive verwendet, die einen Beruf

oder einen Tätigkeitsbereich bezeichnen, z.B. ingr. *tuli sodamghent kotti* 'er kehrte aus dem Militärdienst heim'.

10. Die Geminatio der Konsonanten nach einer kurzen haupt- oder nebenbetonten Silbe, falls ein durch Kontraktion entstandener langer Vokal oder Diphthong folgt, z.B. ingr. *kallä* (Part.) 'Fisch', *männö* 'er geht'. Die Geminatio ist in verschiedenen ostseefinnischen Sprachen bzw. Dialekten wahrscheinlich durch Parallelentwicklung entstanden, jedoch hat die Erscheinung im Ingrischen und in den südostfinnischen Dialekten dieselbe Herkunft.

Die behandelten Merkmale treten regelmässig mindestens in drei Hauptdialekten des Ingrischen auf, darunter auch im Oredež-Dialekt, der sich von den übrigen abge sondert hatte, ehe die grosse Einwanderung von Finnen nach Ingermanland begann. Darum können diese Merkmale nicht durch späten Einfluss des Finnischen auf das Ingrische erklärt werden. Es handelt sich um alte gemeinsame Eigentümlichkeiten des Ingrischen und des Südostfinnischen.